

sik megbecsülésének a jele, hogy az irodalmi élet miért nélkülözhetetlen az író számára, vagy hogy miért nem a divat teszi a költőt, hanem önmaga: „Örült minden költő, aki lemond legfőbb javáról, önmagáról, aki egyenletlenségét — legyen az bármilyen egyenletlenség — divatnak, vonzásnak vagy kényszernek odadobja. A költőnek önmaga a földje-tele, termése és sarlója . . .”

Olyan tanítást élvezhetünk, amely utaló példáit elsősorban a természetől kölcsönzi, esztétikai leckéket kapunk, melyekhez egy másik világból — a természetből — vett ismeretek tágitják látószögünket, nyitják tágra horizontunkat, művészetre, irodalomra kíváncsi, érdeklődő tekintetünket, értelmünket.

GEROLD László

SZABADKÁRÓL INDULT

Kabos Gyula 1887—1941. Magyar Filmintézet, Budapest, 1987

A testes kiadvány csupán vázlatkép, amely egy huszadik századi magyar színész, Kabos Gyula tevékenységébe, életébe nyit betekintést, igazolvja, hogy ez az életmű megérdemli a részletes feldolgozást is. Ugyanakkor Kabos Gyula munkásságának elemzése lehetőség arra is, hogy az elmarasztalt „könnyű műfaj” és művelői előítéletek nélküli értékelést kapjanak, hiszen sokszor bebizonyosodott már, hogy az igényes közönséget nehezebb megnevetetni, mint megríkítani. Ezt állítva nem a megnevetetés olcsó formáira (orrfúvás, gáncsolás, hátbaverés stb.) gondolunk, hanem azokra, amelyek a szórakoztatás mellett elgondolkodtatni is tudnak. Azokra a színészi eszközökre, amelyek egyenértékűek a katarzist kiváltó tragikuméival, ahogy, mondjuk, Molière Harpagon-jelenete példázza a *Fősvényben*. Az elveszett kincsei fellett siránkozó Harpagon komikus szituációját beárnyékolja a tragikum, hiszen miközben nevetünk rajta, lehetetlen nem észrevenni, hogy egy emberi jellem eltorzulásának lehetünk szemtanúi, mivel a főhős mértéktelen fájdalomát kifejező, fülsértő jajveszékélés előidézője nem egy végzetes kimenetelű létélmény, hanem a kapzsiság, a mohóság.

Kabos Gyulának, hosszú és szere-

pekben gazdag pályája ellenére nem adatott meg, hogy Harpagon lehessen, vagy ehhez hasonló, klasszikus vígjátékszerepekben bontakoztassa ki kivételes komikus tehetségét. A kor, amelyben működött, kényszerítette arra, hogy „... a jól fogyasztható, derűt fakasztó, olcsó beléptidíjjal is zavartalanul élvezhető komikus” legyen, ahogy a könyvben Gyárfás Miklós írja róla. Ugyancsak tőle tudjuk: „Mint annyi valóban jeles művésszel, Kabossal is másként fordult a dolog, mint ahogy számítani lehetett rá. Kabos (...) miközben a kor parancsára önmaga középarányosává vált, a kommersz körülmények között is művész maradt. Egyéniség, akit a korszokás és közizlés a maga filléres esztétikájával befolyásolt ugyan, de mint népszerű mulattató is megőrizte tehetségének nemes tulajdonságait. Olcsón is jó volt. (...) Ez is a színház csodájához tartozik. Nemcsak Shakespeare és Molière ad alkalmat színészi maradandóságra, de Harmath Imre és Komjáth Károly is. (...) Kabos akkor is nagy színész lett volna, ha ennyit sem juttat neki a sors.”

És ezzel a sorssal, amely pályáját végigkísérte, Kabos Gyula gyakorló színészként Szabadkán került először közelebbi barátságba, kötött szövetséget. Erről a könyv terjedelmes tanul-

mányában — *Kabos Gyula* a *színpadon* — Cenner Mihály színháztörténetész tollából kapunk adatokat föl-vonultató információkat. Számunkra ezek a sorok, mintegy húszoldalnnyi szöveg, a legizgalmasabbak. Nemcsak azt tudjuk meg, hogy Kabos a Réthy-féle pesti színházi ügynökség közvetítésével került Szabadkára, az akkor már mintegy tíz éve itt direktorokodó Pesti Iház Lajos társulatába „gyakorlatos” színésznek, s hogy a „17 női és 16 férfi tagból állt” trupp a kerület városait, Baját, Makót, Mezőhegyest, Nagykőröst és Szolnokot is ellátta, hanem arról is értesültünk, hogyan éltek a századelőn itt a színészek, s főleg pedig mit játszottak. Jóllehet az első évad műsorából csupán az évadnyitó operett címét (*A corneville-i harangok*) találjuk meg, melyben az augusztus 1-jétől a társulatnál levő Kabosnak „csak néhány szavas kis szerep jutott”. Hogy melyik volt ez a szerep, s később, az évad folyamán miféle feladatokat kapott a kezdő színész, arról Cenner nem ír. Kár, mert ebben az időnyben műsoron volt a *Bánk bán* (kétszer), a *Peleskei nótárius*, a *Sárga csikó*, a *Cifra nyomorúság*, a *Cigány*, a *Rómeó és Júlia*, a *Csikós*, a *Cigánybáró*, a *Szökött katona*, leggyakrabban pedig a *Gül Baba* (16) és a *János vitéz* (11), s ezekben nyilván Kabosnak is jutott kisebb-nagyobb szerep. Esetleg a korabeli sajtót kellett volna megváltatni, ha a plakátanyag hiányos. (Szabadkán ekkor hat újság jelent meg!) Ne legyünk azonban önzöek és mohók, nem monográfia, csupán egy tanulmány készült Kabos színpadi útjáról, s ebben feltehetőleg nem illeti meg nagyobb hely a szabadkai pályakezdet. Sokkal bővebben tárgyalja Cenner Kabos következő társulatait, köztük Polgár Károlyét, ki Zenta, Zombor, Nagybecskerek, Nagykikinda, Módos és Versec közönségét látta el előadásokkal, sőt egy ízben belgrádi vendégszínházban is részt vett, hat operettel. Kabos 1909-től ismét Szabadkára szerződött, Krémer Sándorhoz. Erről az évadról már részletesen tudósít a tanulmány, sokszor idéz a

*Szabadkai Friss Újság*ból. Kár, hogy csak ebből, mert a korabeli lapok közül színházi rovata szerint is jelentősebb volt a *Bácskai Hírlap*, a *Bács-megyei Napló* és a *Bácskai Napló* is. Ezek mellőzése már a Kabos-portré kiteljesítése érdekében is fontos lett volna. Ekkor ugyanis műsoron volt Szabadkán a *Lear király*, az *Órdög*, a *Vigözvegy*, a *János vitéz*, a *Karenina Anna*, a *Testőr*, a *Tájjun*, a *Sárga liliom*, melyekről az egyetlen forrást követő tanulmányíró említést sem tesz, pedig ekkor már Kabos öt éve a pályán van, nem kezdő színész. Sőt népszerűsége vitathatatlan, ahogy erről a könyvben idézett diák-lány, a tizenöt éves Lányi Hedvig, Kosztolányi Dezső szerelmének naplója tanúskodik. De ez a részlet több egyszerű csitirajongásnál, ez már miniatűr színészportré is: „... Az új zenekar, a pompás díszletek mind elfakulnak, amikor ő halálosan komoly arccal, hadarva, hebegve mond valamit. Akármit. Mert nem is a tartalom, hanem a félszeg tartása, a bocsánatkérő nézése fogja meg az embert. Azt a benyomást kelti, hogy miközben esetenül viccel, belül a lelkében valami okosság rejtőzik, s arra is figyel. A füle egy kicsit szétáll, s baloldalt felül hiányzik egy szemfoga. A lányok viccelnek, hogy osztálypénzen meg kellene csináltatni. Buták, mert ez is jól áll neki. Sokat gondolkodom azon, hogy aki ilyen sokoldalú művész, hogyan is érheti be ilyen bohócszereppel?”

S ez az utolsó mondat már átveze: bennünket a Kabos-pálya későbbi évtizedeibe, színházi és filmszerepei ös-erdejébe, ahonnan ugyan élve került ki, de tehetsége biztos megsínylette az apró csatákat, s ezért él csak az egy-kori nézők emlékezetében kiváló szó-rakoztatóként, mókamesterként, s nem igazi, nagy művészként. Ez a sokoldalú válogatás, amely a száz évvel ezelőtt született komikust idézi meg, azt bizonyítja, hogy Kabosnak így is a legnagyobb színészek között van a helye; tehetsége minden akadályt legyőzött, maradandót hagyott ránk.

KAICH Katalin